

BYGGNADS
VÅRDS
FÖRENINGEN

2024-10-16

E-post: stadsbyggnadskontoret@stockholm.se

Kopia:

Länsstyrelsen: stockholm@lansstyrelsen.se

Riksantikvarieämbetet: registrator@raa.se

Stockholms stadsmuseum: stadsmuseet@stockholm.se

Yttrande över förslag till detaljplan för Djurgården 1:38 m.fl., Beckholmen i stadsdelen Djurgården, Stockholms kommun. Dnr S-Dp 2012-03013.

Svenska byggnadsvårdsföreningen, SBF, har tagit del av planförslaget på granskning. SBF anför följande synpunkter utifrån föreningens verksamhetsområde:

Sammanfattning

Beckholmen är en för hela landet unik kulturmiljö och Stockholms stads bäst bevarade marina varvs- och verkstadsmiljö. Beckholmen har synnerligen höga kulturhistoriska värden med starkast tänkbara lagskydd. Trots detta föreslås enligt planförslaget så omfattande förändringar att de bör bedömas som en ny verksamhet.

SBF avstyrker med kraft planförslaget med hänvisning till att ett genomförande skulle medföra skada på de unika kulturvärdena på Beckholmen, vilket strider mot lagreglerna för nationalstadspark. Vidare skulle förslaget medföra påtaglig skada på riksintresset för Stockholms innerstad med Djurgården, strida mot föreskrifterna för byggnadsminnet samt mot grundläggande krav enligt plan- och bygglagen.

Planförslaget

Detaljplanens huvudsyfte anges vara att skydda Beckholmens kulturvärden, dels genom att medge ny bebyggelse för att kunna säkerställa varvsverksamhetens utveckling och dels genom att bevara och skydda kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Av planbeskrivningen framgår att planförslaget innebär att Beckholmen kommer att genomgå omfattande förändringar med utökad bebyggelse, utfyllnad samt nya kaj- och bryggkonstruktioner.

På den västra sidan av Beckholmen föreslås byggrätter för en varvs- och verkstadshall, cirka 20 meter hög, samt en miljöstation, breddning och förlängning av Gustav V:s docka samt en utfyllnad på cirka 1210 kvm i vattnet. På den östra sidan föreslås fyra mindre byggnader för varvsverksamhet och verksamhet med maritim anknytning. Vidare återupprättas kaj- och brygganläggningar i vattenområdet runt Beckholmen. Totalt innebär planförslaget ny byggrätt om 4300 kvm BYA, varav 3600 kvm BYA på den västra sidan och 700 kvm BYA fördelade på fyra byggrätter på den östra sidan. En hotellbåt omfattar 240 kvm BYA. Total BYA för byggnaderna har minskats med 500 kvm jämfört med samrådsförslaget.

Starka lagskydd för kulturvärdena gäller genom att Beckholmen ingår i riksintresset *Kungliga nationalstadsparken* samt i riksintresset för *Stockholms innerstad med Djurgården [AB 115]*. Beckholmen utgör också *statligt byggnadsminne*. I översiktsplanen redovisas Beckholmen som *natur- och kulturresevat, nationalstadspark eller världsarv*. Enligt Stadsmuseets klassificering är hela Beckholmen *blåmarkerad*, vilket innebär att ön har synnerligen högt kulturhistoriskt värde.

Konsekvenser för kulturmiljövärdena

Från 1633 till 1800-talets början omfattade verksamheten becksjuderi och därefter lagring och sortering av tjärprodukter fram till 1800-talets början. I mitten av 1800-talet anlades ett reparationsvarv för ångbåtsflottan med bland annat den östra och västra torrdockan. År 1918 köpte staten Beckholmen för Marinförvaltningens räkning. Under 1920-talet anlades Gustav V:s torrdocka. Sedan marinens flyttning till Muskö 1969 har Beckholmens torrdockor använts för varvsverksamhet med såväl kommersiell som kulturhistorisk inriktning. Beckholmen är som helhet en unik och mycket välbevarad varvs- och verkstadsmiljö.

Förslaget innebär en omfattande ökning av bebyggelsen på ön och dessutom en påtaglig skalförskjutning genom den höga verkstadshallen. Den nya bebyggelsen på den västra sidan av Beckholmen kommer att bli ett tydligt nytt och påfallande inslag i stadsmiljön. Nya kajer och utfyllnader mot väster kommer att innebära att upplevelsen av Beckholmen som ö försvagas. Stenvillan som landmärke kommer att skymmas. Denna kraftiga utveckling av varvsverksamheten är enligt SBF:s mening, i motsats till den sammanvägda bedömningen i miljökonsekvensbeskrivningen, motstridig mot planens syfte att värna den kulturhistoriskt värdefulla verksamheten. Läsbarheten och förståelsen av den historiska miljön kommer att avsevärt försvåras.

I planhandlingen anges också i den sammanvägda bedömningen för kulturmiljö att ”många riksintresseuttryck påverkas negativt och den samlade bedömningen blir att riksintresset för kulturmiljövården försvagas i flera avseenden. Det innebär att riksintresset skadas.” Mot bakgrund av denna bedömning och de starka lagskydden är det anmärkningsvärt att kommunen överhuvudtaget presenterat förslaget till detaljplan.

Avvikelser från gällande lagskydd

Kungliga nationalstadsparken

Nationalstadsparken motsvarar UNESCO:s definition av ett historiskt landskap. Det anges tydligt i propositionen att det historiska landskapets natur- och kulturvärden inte får skadas.

Djurgårdsmarken har sedan senmedeltiden varit kunglig mark och utgör grunden för Nationalstadsparken. För att få ett långsiktigt skydd och garantera att detta unika och sparsamt exploaterade område mitt i staden består för framtiden utsågs området Ulriksdal-Haga-Djurgården-Brunnsviken till världens första nationalstadspark år 1995. SBF hänvisar till några av lagstiftarens intentioner enligt propositionen inför lagändringen och kommenterar planförslaget utifrån dessa intentioner:

Propositionen:

... åtgärder får vidtas endast om det kan ske utan intrång i parklandskap eller naturmiljö och utan att det historiska landskapets kultur- och naturvärden i övrigt skadas (s. 33).

Vid eventuell omvandling och komplettering bör särskilt uppmärksammas åtgärdernas form och skala samt att karaktären av byggnader i parkmiljö bevaras (s. 46).

Kommentar:

I miljökonsekvensbeskrivningen anges att ”förslaget är förenligt med Nationalstadsparkens värden eftersom höga kulturvärden inte skadas”. SBF:s bedömning är tvärtom att varvs- och verkstadshallarna med deras kraftigt avvikande stora skala kommer att skymma mycket av Beckholmen och dess äldre bebyggelse och anläggningar från många vyer i staden. Beckholmsundet blir mindre tydligt från många vypunkter. Gustav V:s torrdocka förändras kraftigt genom stora ingrepp. Den föreslagna omfattande utbyggnaden innebär därför enligt SBF:s bedömning att det historiska landskapets kultur- och naturvärden skadas genom att bli otydliga samt att möjligheten att förstå öns månghundraåriga historia försvåras.

Propositionen:

Möjligheterna till [ny] bebyggelse är mycket begränsade (s. 25).

Nya byggnader och anläggningar som inte behövs för att befintliga verksamheter skall kunna fungera bör därför i princip inte medges (s. 43).

Bebyggelsemiljöer som ingår i nationalstadsparken bör användas endast för ändamål som kan förenas med nationalstadsparkens syfte (s. 46).

Med skada i den nu aktuella bestämmelsen avses negativ påverkan av någon betydelse för de angivna värdena (s. 49-50).

Kommentar:

Som ett av syftena med detaljplanen anges ”att skydda Beckholmens kulturvärden [...] genom att medge ny bebyggelse så att den kulturhistoriskt värdefulla varvsverksamhetens utveckling kan säkerställas”. I planbeskrivningen hänvisas till att varvet fått ökad nationell betydelse för Försvarsmakten och totalförsvaret, för den dagliga driften för exempelvis Sjöfartsverket och Trafikverket och även för andra nationer bland annat för torrsättning av utländska större örlogsfartyg samt att intresset ökat från andra nationer i samband med Sveriges medlemskap i NATO. Det handlar således inte om att ”skydda Beckholmens kulturvärden” utan tvärtom att bygga ut verksamheten i en omfattning och med ett innehåll som måste bedömas som en ny stor verksamhet som leder till en radikal omvandling av miljön på Beckholmen. SBF bedömer därför att de föreslagna stora förändringarna knappast kan vara nödvändiga för att säkerställa fortsatt varvsverksamhet samt att den föreslagna utvecklingen med en i princip ny verksamhet strider mot Nationalstadsparkens syfte.

De föreslagna förändringarna är synnerligen omfattande och torde medföra negativ påverkan av stor betydelse genom att Beckholmens unika kulturarv skadas, varför SBF bedömer att ett genomförande av planförslaget strider mot lagreglerna för nationalstadspark, d.v.s. mot miljöbalken 4 kap 7 §.

Riksintresset för Stockholms innerstad med Djurgården [AB 115]

Beckholmen är särskilt utpekad som en värdekärna i riksintresset. Verksamhet knuten till handel och sjöfart har bedrivits sedan 1600-talet och den unika industrimiljön innehåller både dockorna och bevarad bostads- och annan bebyggelse. Många av uttrycken för riksintresset för Stockholms stad berörs, kanske främst uttrycken *Sjöfarts-, handels- och industristaden* där hamnanläggningar från skilda tider har stor betydelse för förståelsen av detta uttryck samt *anpassningen till Stockholmska särdrag* som fronten mot vattenrum och vyerna från viktiga utgångspunkter.

Möjligheten att förstå Beckholmen som ett av de bärande uttrycken för Stockholms utveckling som huvudstad genom sjöfarten försvåras dock avsevärt om detaljplanen skulle genomföras, både till följd av den kraftiga förändringen av miljön på Beckholmen och genom negativ

påverkan av många viktiga vyer i Stockholms stadsbild. Enligt miljökonsekvensbeskrivningen bedöms konsekvenserna för riksintresset ”begränsas till att bli märkbara negativa”.

SBF hänvisar till Naturvårdsverkets och Riksantikvarieämbetets tolkningar av begreppet påtaglig skada. Dessa myndigheters uttalanden bör tolkas så att all påverkan, som inte kan anses bagatellartad, innebär risk för påtaglig skada samt att syftet med lagstiftningen är att skydda riksintressena mot alla sådana åtgärder som medför irreversibel skada på riksintresset. Vidare bör lagen tolkas så att det är inte bara de kulturhistoriska värdena i sig, exempelvis bevarade byggnader, utan platsens hela innehåll som vittnesbörd om ett historiskt skeende som ska skyddas. ”Märkbara negativa” konsekvenser måste anses innebära större skada än ”bagatellartad” och därmed innebära påtaglig skada.

SBF anser att planförslagets påverkan måste anses mer än bagatellartad, att åtgärden är irreversibel samt försvårar den historiska förståelsen. Ett genomförande av planförslaget skulle därför medföra påtaglig skada på riksintresset för Stockholms innerstad med Djurgården, vilket strider mot miljöbalken 3 kap 6 §.

Byggnadsminne, föreskrifter

Av föreskrifterna framgår bland annat att byggnadsminnets kulturhistoriska värde, utseende och karaktär ska bevaras samt att byggnadsminnet inte får ytterligare bebyggas. Inte heller får byggnader rivas, byggas till eller förändras exteriört. Dockorna får inte förändras. Skyddsbestämmelserna måste anses ha särskilt hög aktualitet eftersom de reviderades så sent som 2019.

Planförslaget innebär ett stort tillskott av bebyggelse, markuppfyllnader och utvidgning av Gustav V:s docka och därmed en kraftig påverkan på byggnadsminnets kulturhistoriska värde. Planförslaget innebär att flera av byggnadsminnets skyddsbestämmelser inte uppfylls.

SBF anser att ett genomförande av planförslaget skulle medföra att flera av byggnadsminnets föreskrifter avsevärt åsidosätts och därmed att hela avsikten med byggnadsminnesförklaringen negligeras.

Plan- och bygglagen

Stadsmuseets kulturhistoriska klassificering är ett stöd för tillämpningen av bland annat plan- och bygglagen. Beckholmen är som helhet blåklassificerad liksom torrdockorna, dockmästarbostaden, Gamla dockmästarbostaden och stöttboden. Av övriga byggnader är ett flertal grön- eller gulklassificerade.

I plan- och bygglagen slås fast att planläggning ska ske på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärden på platsen och intresset av en god helhetsverkan. Förvanskning får inte ske av kulturhistoriskt värdefulla bebyggelseområden.

Som framgår av redovisningen ovan strider planförslaget mot de av Stadsmuseet dokumenterade höga kulturhistoriska värdena. Planförslaget uppfyller därför inte grundläggande krav enligt plan- och bygglagen.

SBF bedömer att ett genomförande av planförslaget skulle strida mot plan- och bygglagen 2 kap 6 § samt 8 kap 13 §.

Avslutande kommentar

SBF har i samverkan med några andra ideella organisationer gått igenom aktuella detaljplaneärenden för Nationalstadsparken. En slutsats är att de berörda kommunerna är benägna att ge avkall på lagkraven och medge intrång som leder till irreversibel skada på parkens värden. Bristerna i hanteringen sker i två väsentliga avseenden, dels underlåtelser att leva upp till bestämmelser och lagstiftarens intentioner enligt propositionen för begreppet nationalstadspark och dels bristfälliga underlag inför besluten där negativa konsekvenser negligeras och skönmålas.

Om inte en förändring sker i synsättet i kommunerna i syfte att skydda och utveckla den unika tillgång som Nationalstadsparken utgör för Stockholmsregionen finns det en stor risk för att oersättliga värden för alltid går till spillo till följd av den kumulativa negativa effekten av ärende efter ärende som genomförs i strid med lagstiftningen.

För Svenska byggnadsvårdsföreningen dag som ovan

Ulrika Lindh
Ordförande

Kristina Berglund
Adj. styrelseledamot

Svenska byggnadsvårdsföreningen är en oberoende, ideell miljöorganisation med cirka 6000 medlemmar som grundades i samband med det av Europarådet utlysta byggnadsvårdsåret 1975. Föreningens ändamål är att sprida och förmedla kunskap om byggnadsvård, byggnadskultur och hållbart byggande, att slå vakt om vårt byggda och gröna kulturarv som resurs i samhällsutvecklingen samt att främja god kvalitet i nutida stadsplanering.